

A
B
C
D
E
F
G

gnori esset, navem, ex ea materia factam, non esse pignoris, Cassius ait: quia aliud sit materia, aliud navis: et ideo nominatim in dando pignore adiciendum esse ait, quaeque ex silva facta natae sint. — § 1. Servus rem pecuniarem si pignori dederit, tuendum est, si liberam peculii administrationem habuit: nam et alienare eas res potest.

19. MARCIANUS, lib. singul. ad Formulam hypothecariam. Eadem et de filiofamilias dicta intelligemus.

20. PAULUS, lib. 20, ad Edictum. Aliena res pignori dari voluntate domini potest: sed et si ignorante eo data sit, et ratum habuerit, pignus valebit. — § 1. Si pluribus res simul pignori detur, aequalis omnium causa est. — § 2. Si per creditorem stetit, quo minus ei solvatur, recte agitur pigneratitia. — § 3. Interdum et si soluta sit pecunia, tamen pigneratitia actio inhibenda est, veluti si creditor pignus suum emerit a debitore.

21. Idem, lib. 6 Brevium. Domo pignori data, et area ejus tenebitur: est enim pars ejus: et contra, jus soli sequitur aedificium.

22. ULPIANUS, lib. 30, ad Edictum. Si pignore subrepto, furti egerit creditor, totum quicquid percepit, debito [eum] imputare Papinianus confitetur: et est verum, etiamsi culpa creditoris furtum factum sit. Multo magis hoc erit dicendum in eo, quod ex conditione consecutus est. Sed quod ipse debitor furti actione praestitit creditori, vel conditione, an debito sit imputandum, videamus? Et quidem non oportere id ei restitui, quod ipse ex furti actione praestitit, peraeque relatum est, et traditum. Et ita Papinianus lib. 9 Questionum ait. — § 1. Idem [Papinianus ait], et si metus causa servum pigneratum debitori tradiderit, quem bona fide pignori acceperat: nam si egerit, quod metus causa factum est, et quadruplum sit consecutus, [nihil] neque restituet ex eo, quod consecutus est, nec debito imputabit. — § 2. Si praedo rem pignori dederit, competit ei et de fructibus pigneratitia actio, quamvis ipse fructus suos non faciat: a praedone enim fructus et vindicari extantes possunt, et consumpti condici: proderit igitur ei, quod creditor bona fide possessor fuit. — § 3. Si post distractum pignus debitor, qui precario rogavit, vel conduxit pignus, possessionem non restituat, contrario iudicio tenetur. — § 4. Si creditor, cum venderet pignus, duplam promisit [nam usu hoc evenerat, [et] conventus ob evictionem [erat], et condemnatus]: an haberet regressum pigneratitiae contrariae actionis? Et potest dici, esse regressum, si modo sine dolo et culpa sic vendidit; et ut paterfamilias diligens id gessit: si vero nullum emolumentum talis venditio attulit, sed tanti venderet, quanti vendere potuit, etiamsi haec non promisit, regressum non habere.

23. TAURINIANUS, lib. 8 Disputationum. Nec enim amplius a debitore, quam debiti summam, consequi poterit. Sed si stipulatio usurarum fuerat, et post quinque annos forte, quam pretium ex re obligata consecutus est, victus eam emptori restituit, etiam medii temporis usuras a debitore petere potest: quia nihil ei solum esse, ut auferri non possit, palam factum est: sed si simpliciter praestitit, doli exceptione repellendus erit ab usurarum petitione; quia habuit usum pecuniae pretii, quod ab emptore acceperat.

24. ULPIANUS, lib. 30, ad Edictum. Eleganter apud me quaesitum est, si impetrasset creditor a Caesare, ut pignus possideret, idque evictum esset, an habeat contrariam pigneratitiam? Et videtur finita esse pignoris obligatio, et a contractu recessum: imo utilis ex empto accommodata est, quemadmodum si pro soluto ei res data fuerit, ut in quantitatem debiti ei satisfiat, vel in quantum ejus intersit: et compensationem habere potest creditor, si forte pigneratitia, vel ex alia causa cum eo agatur. — § 1. Qui reprobos nummos solvit creditori, an habeat pigneratitiam actionem, quasi soluta pecunia, quaeritur? Et constat, neque pigneratitia eum agere, neque liberari posse: quia reproba pecunia non liberat solventem, reprobis videlicet nummis reddendis. — § 2. Si vendiderit quidem creditor pignus pluris, quam debitum erat, nondum autem pretium ab emptore exegerit: an pigneratitio iudicio conveniri possit ad superfluum reddendum? an vero vel expectare debeat, quoad emptor solvat, vel suscipere actiones adversus emp-

25. Idem, lib. 51, ad Edictum. Si servos pigneratos, in artificii instruxit creditor: si quidem jam imbutos, vel voluntate debitoris, erit actio contraria; si vero nihil horum intercessit, si quidem artificii necessarii, erit actio contraria, non tamen sic, ut cogatur servis carere pro quantitate sumptuum debitor: sicut enim negligere creditorem dolus, et culpa, quam praestat, non patitur, ita nec talem efficere rem pigneratam, ut gravis sit debitori ad recipiendum; puta, saluum grandem pignori datum ab homine, qui vix luere potest, nedum excolere, tu acceptum pignori excoluisti sic, ut magni pretii faceres: alioquin non est aequum, aut quaerere me alios creditores, aut cogi distrahere, quod velim receptum, aut tibi penuria coactum derelinquere. [Medie] igitur haec a iudice erunt dispicienda, ut neque delicatus debitor, neque onerosus creditor audiatur.

26. Idem, lib. 3 Disputationum. Non est mirum, si ex quacunque causa magistratus in possessionem aliquem miserit, pignus constitui: cum testamento quoque pignus constitui posse, imperator noster cum patre sepiissime rescripsit. — § 1. Sciendum est, ubi jussu magistratus pignus constituitur, non alias constitui, nisi ventum fuerit in possessionem.

27. Idem, lib. 6 Opinionum. Potenti mutuum pecuniam creditori, cum praemanu debitor non haberet, species auri dedit, ut pignori apud alium creditorem poneret: si jam solutione liberatas receptasque eas is, qui susceperat, tenet, exhibere jubendus est: quod si etiam nunc apud creditorem creditoris sunt, voluntate domini nexae videntur: sed, ut liberatae tradantur, domino earum propria actio adversus suum creditorem competit.

28. JULIANUS, lib. 14 Digestorum. Si creditor, qui rem pignori acceperat, amissa ejus possessione, Serviana actione petierit, et litis aestimationem consecutus sit, postea debitor eandem rem, petens exceptione summoverit, nisi offerat ei debitor, quod pro eo solutum est. — § 1. Si servus [pro] peculiari nomine pignus acceperit, actio pigneratitia adversus dominum debitori competit.

29. Idem, lib. 44 Digestorum. Si rem alienam bona fide emeris, et mihi pignori dederis, ac precario rogaveris, deinde me dominus heredem instituerit, desinit pignus esse: et sola precarii rogatio supererit: idcirco usucapio tua interpellabitur.

30. PAULUS, lib. 5 Epitomarum Alfeni Vari digestorum. Qui ratiario crediderat, cum ad diem pecunia non solveretur, ratem in flumine sua auctoritate detinuit; postea flumen crevit, et ratem abstulit: si invito ratiario retinisset, ejus periculo ratem fuisse, respondit; sed si debitor sua voluntate concessisset, ut retineret, culpam duntaxat ei praestandam, non vim majorem.

31. AFRICANUS, lib. 8 Questionum. Si servus pignori datus, creditoris furtum faciat, liberum est debitori servum pro noxae datione relinquere: quod si sciens furem, pignori mihi dederit, etsi paratus fuerit pro noxae delicto apud me relinquere, nihilominus habiturum me pigneratitiam actionem, ut indemnem me praestet. Eadem servanda esse Julianus ait, etiam cum depositus vel commodatus servus furtum faciat.

32. MARCIANUS, lib. 4 Regularum. Cum debitore, qui alienam rem pignori dedit, potest creditor contraria pigneratitia agere, etsi solvendo debitor sit.

33. Idem, lib. 51, ad Edictum. Si quis in pignore pro auro aes subjecisset creditori, qualiter teneatur, quaesitum est? In qua specie rectissime Sabinus scribit, si quidem dato auro aes subjecisset, furti teneri: quod si in dando aes subjecisset, turpiter fecisse, non furem esse: sed [et] hic puto pigneratitium iudicium locum habere: et ita Pomponius scribit. Sed et extra ordinem stellationum nomine plectetur, ut est sepiissime rescriptum. — § 1. Sed et si quis rem alienam mihi pignori dederit sciens prudensque, vel si quis alii obligatam mihi obligavit, nec me de hoc certioraverit, eodem crimine plectetur. Plane si ea res ampla est, et ad modicum aeris fuerit pignerata, dici debet, cessare non solum stellationis crimen, sed etiam pigneratitiam, et de dolo actionem: quasi in nullo captus sit, qui pignori secundo loco accipit.

34. MARCELLUS, lib. singul. Responsorum. Titius, cum credidisset pecuniam Sempronio, et ob eam pignus accepisset, futurumque esset, ut distraheret [eam] creditor, quia pecunia non solveretur, petiit a creditore, ut fundum certo pretio emptum haberet; et, cum impetrasset, epistolam, qua se vendidisse fundum creditori significaret, emisit: quaro, an hanc venditionem debitor revocare possit, offerendo sortem, et usuras, quae debentur? Marcellus respondit, secundum ea, quae proposita essent, revocare non posse.

35. FLORENTINUS, lib. 8 Institutionum. Cum et sortis nomine, et usurarum aliquid debetur ab eo, qui sub pignoribus pecuniam debet, quidquid ex venditione pignorum recipiatur, primum usuris, quas jam tunc deberi constat, deinde, si quid superest, sorti accepto ferendum est: nec audiendus est debitor, si, cum parum idoneum se esse sciat, eligit, quo nomine exonerari pignus suum malit. — § 1. Pignus, manente proprietate debitoris, solam possessionem transfert ad creditorem: potest tamen et precario, et pro conducto debitor re sua uti.

36. ULPIANUS, lib. 11, ad Edictum. Si quis in pignore pro auro aes subjecisset creditori, qualiter teneatur, quaesitum est? In qua specie rectissime Sabinus scribit, si quidem dato auro aes subjecisset, furti teneri: quod si in dando aes subjecisset, turpiter fecisse, non furem esse: sed [et] hic puto pigneratitium iudicium locum habere: et ita Pomponius scribit. Sed et extra ordinem stellationum nomine plectetur, ut est sepiissime rescriptum. — § 1. Sed et si quis rem alienam mihi pignori dederit sciens prudensque, vel si quis alii obligatam mihi obligavit, nec me de hoc certioraverit, eodem crimine plectetur. Plane si ea res ampla est, et ad modicum aeris fuerit pignerata, dici debet, cessare non solum stellationis crimen, sed etiam pigneratitiam, et de dolo actionem: quasi in nullo captus sit, qui pignori secundo loco accipit.

37. PAULUS, lib. 5, ad Plautium. Si pignus mihi traditum locassem domino, per locationem retineo possessionem: quia, antequam conduceret debitor, non fuerit ejus possessio: cum et animus mihi retinendi sit, et conducenti non sit animus possessionem adipiscendi.

38. MODESTINUS, lib. 1 Differentiarum. Pupillo capienti pignus, propter metum pigneratitiae actionis, necessaria est tutoris auctoritas.

39. Idem, lib. 4 Responsorum. Gaius Seius ob pecuniam mutuum fundum suum Lucio Titio pignori dedit; postea pactum inter eos factum est, ut creditor pignus suum in compensationem pecuniae suae certo tempore possideret; verum ante expletum tempus creditor cum suprema sua ordinare, testamento cavuit, ut alter ex filiis suis haberet eum fundum, et addidit, quem de Lucio Titio emi, cum non emisset; hoc testamentum inter ceteros signavit et Gaius Seius, qui fuit debitor: quaro, an ex hoc, quod signavit, praedictum aliquod sibi fecerit, cum nullum instrumentum venditionis profertur, sed solum pactum, ut creditor certi temporis fructus caperet? Heregnus Modestinus respondit, contractui pignoris non obesse, quod debitor testamentum creditoris, in quo se emisse pignus expressit, signasse proponitur.

40. PAPINIANUS, lib. 3 Responsorum. Debitor a creditore pignus, quod dedit, frustra emit, cum rei suae nulla emptio sit: nec si minoris emerit, et pignus petat, aut dominium vindicet, ei non totum debitum offerenti creditor possessionem restituere cogetur. — § 1. Debitoris filius, qui manet in patris potestate, frustra pignus a creditore patris peculiaribus nummis comparat: et ideo si patronus debitoris contra tabulas ejus possessionem acceperit, domini partem obtinebit: nam pecunia, quam filius ex re patris in pretium dedit, pignus liberatur. — § 2. Soluta pecunia, creditor possessionem pignoris, quae corporalis apud eum fuit, restituere debet: nec quicquam amplius prestare cogitur. Itaque si medio tempore pignus creditor pignori dedit, domino non potest pignus suum in compensationem pecuniae suae certo tempore possideret; verum ante expletum tempus creditor cum suprema sua ordinare, testamento cavuit, ut alter ex filiis suis haberet eum fundum, et addidit, quem de Lucio Titio emi, cum non emisset; hoc testamentum inter ceteros signavit et Gaius Seius, qui fuit debitor: quaro, an ex hoc, quod signavit, praedictum aliquod sibi fecerit, cum nullum instrumentum venditionis profertur, sed solum pactum, ut creditor certi temporis fructus caperet? Heregnus Modestinus respondit, contractui pignoris non obesse, quod debitor testamentum creditoris, in quo se emisse pignus expressit, signasse proponitur.

61. Immo vide L. 7, in fin. pr. infr. de exceptione rei judic. — 62. Excip. l. 1, § 1, infr. quae res pignori. — 63. L. 10, C. quod cum eo. — 64. L. 9, § 1, infr. de pignorib. — 65. L. 27, in fin. infr. h. t. — 66. L. 16, § 1, infr. de pignorib. — 67. L. 19, C. de usur. — 68. L. 20, § 2, in fin. supr. de servitut. praed. urban. — 69. L. 29, § 2, infr. de pignorib. — 70. L. 79, infr. de furt. — L. 42, supr. de conduct. indeb. — L. 74, infr. de solut. — L. 16, infr. de reg. jur. — 71. Adde L. 9, § 2, pen. supr. h. t. — 72. L. 13, in pr. supr. de reb. cred. — L. 14, in fin. supr. de conduct. causa dat. — L. 3, C. de conduct. ex lege. — 73. L. 2, C. de jure domin. impetr. — L. 59, in pr. infr. ad SC. Trebell. — L. 65, § 2, fin. infr. de acquir. rer. domin. — 74. L. 30, § 1, supr. ad leg. Aquil. — L. 21, in fin. infr. de pignorib. — L. 15, in pr. infr. de furt. — L. ult. C. de distr. pignor. — 75. L. 5, in fin. L. 7, C. h. t. — 76. L. 23, § 1, supr. de usufruct. — L. 96, infr. de verb. oblig. — 77. Adde

35. Idem, lib. singul. ad Formulam hypothecariam. Si pecuniam debitor solverit, potest pigneratitia actione uti ad recipiendam dotem: nam, cum pignus sit, hoc verbo poterit uti.

34. MARCELLUS, lib. singul. Responsorum. Titius, cum credidisset pecuniam Sempronio, et ob eam pignus accepisset, futurumque esset, ut distraheret [eam] creditor, quia pecunia non solveretur, petiit a creditore, ut fundum certo pretio emptum haberet; et, cum impetrasset, epistolam, qua se vendidisse fundum creditori significaret, emisit: quaro, an hanc venditionem debitor revocare possit, offerendo sortem, et usuras, quae debentur? Marcellus respondit, secundum ea, quae proposita essent, revocare non posse.

35. FLORENTINUS, lib. 8 Institutionum. Cum et sortis nomine, et usurarum aliquid debetur ab eo, qui sub pignoribus pecuniam debet, quidquid ex venditione pignorum recipiatur, primum usuris, quas jam tunc deberi constat, deinde, si quid superest, sorti accepto ferendum est: nec audiendus est debitor, si, cum parum idoneum se esse sciat, eligit, quo nomine exonerari pignus suum malit. — § 1. Pignus, manente proprietate debitoris, solam possessionem transfert ad creditorem: potest tamen et precario, et pro conducto debitor re sua uti.

36. ULPIANUS, lib. 11, ad Edictum. Si quis in pignore pro auro aes subjecisset creditori, qualiter teneatur, quaesitum est? In qua specie rectissime Sabinus scribit, si quidem dato auro aes subjecisset, furti teneri: quod si in dando aes subjecisset, turpiter fecisse, non furem esse: sed [et] hic puto pigneratitium iudicium locum habere: et ita Pomponius scribit. Sed et extra ordinem stellationum nomine plectetur, ut est sepiissime rescriptum. — § 1. Sed et si quis rem alienam mihi pignori dederit sciens prudensque, vel si quis alii obligatam mihi obligavit, nec me de hoc certioraverit, eodem crimine plectetur. Plane si ea res ampla est, et ad modicum aeris fuerit pignerata, dici debet, cessare non solum stellationis crimen, sed etiam pigneratitiam, et de dolo actionem: quasi in nullo captus sit, qui pignori secundo loco accipit.

37. PAULUS, lib. 5, ad Plautium. Si pignus mihi traditum locassem domino, per locationem retineo possessionem: quia, antequam conduceret debitor, non fuerit ejus possessio: cum et animus mihi retinendi sit, et conducenti non sit animus possessionem adipiscendi.

38. MODESTINUS, lib. 1 Differentiarum. Pupillo capienti pignus, propter metum pigneratitiae actionis, necessaria est tutoris auctoritas.

39. Idem, lib. 4 Responsorum. Gaius Seius ob pecuniam mutuum fundum suum Lucio Titio pignori dedit; postea pactum inter eos factum est, ut creditor pignus suum in compensationem pecuniae suae certo tempore possideret; verum ante expletum tempus creditor cum suprema sua ordinare, testamento cavuit, ut alter ex filiis suis haberet eum fundum, et addidit, quem de Lucio Titio emi, cum non emisset; hoc testamentum inter ceteros signavit et Gaius Seius, qui fuit debitor: quaro, an ex hoc, quod signavit, praedictum aliquod sibi fecerit, cum nullum instrumentum venditionis profertur, sed solum pactum, ut creditor certi temporis fructus caperet? Heregnus Modestinus respondit, contractui pignoris non obesse, quod debitor testamentum creditoris, in quo se emisse pignus expressit, signasse proponitur.

40. PAPINIANUS, lib. 3 Responsorum. Debitor a creditore pignus, quod dedit, frustra emit, cum rei suae nulla emptio sit: nec si minoris emerit, et pignus petat, aut dominium vindicet, ei non totum debitum offerenti creditor possessionem restituere cogetur. — § 1. Debitoris filius, qui manet in patris potestate, frustra pignus a creditore patris peculiaribus nummis comparat: et ideo si patronus debitoris contra tabulas ejus possessionem acceperit, domini partem obtinebit: nam pecunia, quam filius ex re patris in pretium dedit, pignus liberatur. — § 2. Soluta pecunia, creditor possessionem pignoris, quae corporalis apud eum fuit, restituere debet: nec quicquam amplius prestare cogitur. Itaque si medio tempore pignus creditor pignori dedit, domino non potest pignus suum in compensationem pecuniae suae certo tempore possideret; verum ante expletum tempus creditor cum suprema sua ordinare, testamento cavuit, ut alter ex filiis suis haberet eum fundum, et addidit, quem de Lucio Titio emi, cum non emisset; hoc testamentum inter ceteros signavit et Gaius Seius, qui fuit debitor: quaro, an ex hoc, quod signavit, praedictum aliquod sibi fecerit, cum nullum instrumentum venditionis profertur, sed solum pactum, ut creditor certi temporis fructus caperet? Heregnus Modestinus respondit, contractui pignoris non obesse, quod debitor testamentum creditoris, in quo se emisse pignus expressit, signasse proponitur.

41. PAULUS, lib. 3 Questionum. Rem alienam pignori dediti: deinde dominus rei ejus esse coepisti: datur utilis actio pigneratitia creditori. Non est idem dicendum, si ego Titii, qui rem meam obligaverat sine mea voluntate, heres exstitero: hoc enim modo pignoris persecutio concedenda non est creditori: neque utique sufficit ad competendam utilem pigneratitiam actionem, eundem esse dominum, qui etiam pecuniam debet: sed si convenisset de pignore, ut ex suo mendacio arguatur, improbe resistit, quo minus utilis actio moveatur.

42. ULPIANUS, lib. 3 Responsorum. Creditor iudicio, quod de pignore dato proponitur, ut superfluum pretii cum usuris restituat, jure cogitur, nec audiendus erit, si velit emptorem delegare: cum in venditione, quae fit ex facto, suum creditor negotium gerat.

43. SCAEVOLA, lib. 5 Digestorum. Locum purum pignori creditori obligavit: eique instrumentum emptionis tradidit: et, cum eum locum inaedificare vellet, mota sibi controversia a vicino de latitudine, quod alias probare non poterat, petiit a creditore, ut instrumentum a se traditum auctoritatis exhiberet: quo non exhibente, minorem locum aedificavit: atque [ita] damnum passus est: quaesitum est, an si creditor pecuniam petat, vel pignus vindicet, doli exceptione posita, iudex hujus damni rationem habere debeat? Respondit, si operam non dedisset, ut instrumenti facultate subducta, debitor caperetur, posse debitorem, pecunia soluta, pigneratitia agere: opera autem in eo data, tunc et ante pecuniam solutam in id, quod interest, cum creditore agi. — § 1. Titius [cum] pecuniam mutuam accepit a Gaio Seio sub pignore culleorum, istos culleos cum Seius in horreo haberet, missus ex officio annonae centurio culleos ad annonam sustulit: locum postea instantia Gaii Seii creditoris recipiati sunt: quaro, intertrituram, quae ex operis facta est, utrum Titius debitor, an Seius creditor, agnoscere debeat? Respondit, secundum ea, quae proponerentur, ob id, quod eo nomine intertrimenti accidisset, non teneri.

gnori dederit, domino solvente pecuniam, quam debuit, secundi pignoris neque persecutio dabitur, neque retentio relinquatur.

41. PAULUS, lib. 3 Questionum. Rem alienam pignori dediti: deinde dominus rei ejus esse coepisti: datur utilis actio pigneratitia creditori. Non est idem dicendum, si ego Titii, qui rem meam obligaverat sine mea voluntate, heres exstitero: hoc enim modo pignoris persecutio concedenda non est creditori: neque utique sufficit ad competendam utilem pigneratitiam actionem, eundem esse dominum, qui etiam pecuniam debet: sed si convenisset de pignore, ut ex suo mendacio arguatur, improbe resistit, quo minus utilis actio moveatur.

42. ULPIANUS, lib. 3 Responsorum. Creditor iudicio, quod de pignore dato proponitur, ut superfluum pretii cum usuris restituat, jure cogitur, nec audiendus erit, si velit emptorem delegare: cum in venditione, quae fit ex facto, suum creditor negotium gerat.

43. SCAEVOLA, lib. 5 Digestorum. Locum purum pignori creditori obligavit: eique instrumentum emptionis tradidit: et, cum eum locum inaedificare vellet, mota sibi controversia a vicino de latitudine, quod alias probare non poterat, petiit a creditore, ut instrumentum a se traditum auctoritatis exhiberet: quo non exhibente, minorem locum aedificavit: atque [ita] damnum passus est: quaesitum est, an si creditor pecuniam petat, vel pignus vindicet, doli exceptione posita, iudex hujus damni rationem habere debeat? Respondit, si operam non dedisset, ut instrumenti facultate subducta, debitor caperetur, posse debitorem, pecunia soluta, pigneratitia agere: opera autem in eo data, tunc et ante pecuniam solutam in id, quod interest, cum creditore agi. — § 1. Titius [cum] pecuniam mutuam accepit a Gaio Seio sub pignore culleorum, istos culleos cum Seius in horreo haberet, missus ex officio annonae centurio culleos ad annonam sustulit: locum postea instantia Gaii Seii creditoris recipiati sunt: quaro, intertrituram, quae ex operis facta est, utrum Titius debitor, an Seius creditor, agnoscere debeat? Respondit, secundum ea, quae proponerentur, ob id, quod eo nomine intertrimenti accidisset, non teneri.

LIBER QUARTUSDECIMUS.

TIT. I.

DE EXERCITORIA ACTIONE.

1. ULPIANUS, lib. 28, ad Edictum.

Utilitatem hujus edicti patere, nemo est, qui ignoret: nam cum interdum ignari, cujus sint conditionis vel quales, cum magistris propter navigandi necessitatem contrahamus, aequum fuit, eum, qui magistrum navi imposuit, teneri: ut tenetur, qui institorum tabernae vel negotii praepositus: cum sit major necessitas contrahendi cum magistro, quam institoris: quippe res patitur, ut de conditione quis institoris dispiciat, et sic contrahat: in navis magistro non ita: nam interdum locus, tempus non patitur plenus deliberandi consilium. — § 1. Magistrum navis accipere debemus, cui totius navis cura mandata est. — § 2. [Sed] si cum quolibet nautarum sit contractum, non datur actio in exercitorem: quamquam ex delicto cujusvis eorum, qui navis navigandae causa in nave sint, detur actio in exercitorem: alia enim est contrahendi causa, alia delinquendi: si quidem qui magistrum praepositum, contrahi cum eo permittit: qui nautas adhibet, non contrahi cum eis permittit, sed culpa et dolo carere eos curare debet. — § 3. Magistri autem opponuntur locandis navibus, vel ad merces, vel vectoribus conducendis, armamentisve emendis: sed etiam si mercibus emendis vel vendendis fuerit praepositus, etiam hoc nomine obligat exercitorem. — § 4. Cujus autem conditionis sit magister iste, nihil interest: utrum liber, an servus: et utrum exercitoris, an alienus:

6. L. 13, § 2, infr. de pignorib. — L. 6, in pr. infr. quib. mod. pignus. — 7. L. 1, C. si pignus pignori. — 8. L. 20, in pr. supr. h. t.; adde L. 46, infr. de action. empt. — 9. L. 1, in pr. infr. de pignoribus. — 10. Obv. L. 23, infr. d. t. — 11. L. 5, § 4, vers. sin. autem minus, C. de jure domini impetr. — 12. L. 40, infr. de usur.

Tit. I. — 1. Lib. 4, C. 23, § 2, Inst. quod cum eo, qui in aliena potest. — 2. § 1, § 5, § 8, infr. h. t. — 3. L. ult. § 4, supr. naut. caupon. stabul. — L. 45, in fin. supr. famul. erisc. — 2. Inst. Inst. de oblig. quae quasi ex delict. — 4. § 2, Inst. quod cum eo, qui in alien. potest.

6. L. 13, § 2, infr. de pignorib. — L. 6, in pr. infr. quib. mod. pignus. — 7. L. 1, C. si pignus pignori. — 8. L. 20, in pr. supr. h. t.; adde L. 46, infr. de action. empt. — 9. L. 1, in pr. infr. de pignoribus. — 10. Obv. L. 23, infr. d. t. — 11. L. 5, § 4, vers. sin. autem minus, C. de jure domini impetr. — 12. L. 40, infr. de usur.

Tit. I. — 1. Lib. 4, C. 23, § 2, Inst. quod cum eo, qui in aliena potest. — 2. § 1, § 5, § 8, infr. h. t. — 3. L. ult. § 4, supr. naut. caupon. stabul. — L. 45, in fin. supr. famul. erisc. — 2. Inst. Inst. de oblig. quae quasi ex delict. — 4. § 2, Inst. quod cum eo, qui in alien. potest.

6. L. 13, § 2, infr. de pignorib. — L. 6, in pr. infr. quib. mod. pignus. — 7. L. 1, C. si pignus pignori. — 8. L. 20, in pr. supr. h. t.; adde L. 46, infr. de action. empt. — 9. L. 1, in pr. infr. de pignoribus. — 10. Obv. L. 23, infr. d. t. — 11. L. 5, § 4, vers. sin. autem minus, C. de jure domini impetr. — 12. L. 40, infr. de usur.

Tit. I. — 1. Lib. 4, C. 23, § 2, Inst. quod cum eo, qui in aliena potest. — 2. § 1, § 5, § 8, infr. h. t. — 3. L. ult. § 4, supr. naut. caupon. stabul. — L. 45, in fin. supr. famul. erisc. — 2. Inst. Inst. de oblig. quae quasi ex delict. — 4. § 2, Inst. quod cum eo, qui in alien. potest.

6. L. 13, § 2, infr. de pignorib. — L. 6, in pr. infr. quib. mod. pignus. — 7. L. 1, C. si pignus pignori. — 8. L. 20, in pr. supr. h. t.; adde L. 46, infr. de action. empt. — 9. L. 1, in pr. infr. de pignoribus. — 10. Obv. L. 23, infr. d. t. — 11. L. 5, § 4, vers. sin. autem minus, C. de jure domini impetr. — 12. L. 40, infr. de usur.

Tit. I. — 1. Lib. 4, C. 23, § 2, Inst. quod cum eo, qui in aliena potest. — 2. § 1, § 5, § 8, infr. h. t. — 3. L. ult. § 4, supr. naut. caupon. stabul. — L. 45, in fin. supr. famul. erisc. — 2. Inst. Inst. de oblig. quae quasi ex delict. — 4. § 2, Inst. quod cum eo, qui in alien. potest.

6. L. 13, § 2, infr. de pignorib. — L. 6, in pr. infr. quib. mod. pignus. — 7. L. 1, C. si pignus pignori. — 8. L. 20, in pr. supr. h. t.; adde L. 46, infr. de action. empt. — 9. L. 1, in pr. infr. de pignoribus. — 10. Obv. L. 23, infr. d. t. — 11. L. 5, § 4, vers. sin. autem minus, C. de jure domini impetr. — 12. L. 40, infr. de usur.

Tit. I. — 1. Lib. 4, C. 23, § 2, Inst. quod cum eo, qui in aliena potest. — 2. § 1, § 5, § 8, infr. h. t. — 3. L. ult. § 4, supr. naut. caupon. stabul. — L. 45, in fin. supr. famul. erisc. — 2. Inst. Inst. de oblig. quae quasi ex delict. — 4. § 2, Inst. quod cum eo, qui in alien. potest.

sed nec, cuius zelatis sit, intererit: sibi imputaturo, qui praeposuit. — § 5. *Magistrum* autem accipimus, non solum quem exercitor praeposuit, sed et eum, quem magister: et hoc consultus Julianus in ignorante exercitore respondit. Ceterum si scit, et passus est, eum in nave magisterio fungi, ipse eum imposuisse videtur: quae sententia mihi videtur probabilis: omnia enim facta magistri debet prestare, qui eum praeposuit: alioquin contrahentes decipiuntur: et facilius hoc in magistro, quam institore, admittendum propter utilitatem. Quid tamen, si sic magistrum praeposuit, ne alium ei liceret praepone? an adhuc Juliani sententiam admittimus, videndum est? finge enim et nominatim eum prohibuisse, *ne Titio magistro utaris?* Dicendum tamen erit, eo usque producendam utilitatem navigantium. — § 6. *Navem* accipere debemus, sive marinam, [sive fluviatilem.] sive in aliquo stagno naviget, sive schedia sit. — § 7. Non autem ex omni causa praetor dat in exercitorem actionem, sed *ejus rei nomine, cujus ibi praeposuit fuerit*, id est, [si] in eam rem praeposuit sit, ut puta, si [ad] onus vehendum locatum sit, aut aliquas res emerit utiles naviganti, vel si quid reficiendae navis causa contractum vel impensum est, vel si quid nautae, operarum nomine, petent. — § 8. Quid, si mutuum pecuniam sumpserit? an ejus rei nomine videatur gestum? Et Pegasus existimat, si ad usum ejus rei, in quam praeposuit est, fuerit mutuatus, dandam actionem: quam sententiam puto veram. Quid enim, si ad armandam instruendamve navem, vel notas exhibendos, mutuatus est? — § 9. Unde querit Oflivius, si ad reficiendam navem mutuatus, nummos in suos usus converterit, an in exercitorem detur actio? Et ait, si hac lege accepit, quasi in navem impensurus, mox mutavit voluntatem, teneri exercitorem, imputaturo sibi, cur talem praeposuerit: quod si ab initio consilium cepit fraudandi creditoris, et hoc specialiter non expresserit, *quod ad navis causam accipit*, contra esse: quam distinctionem Pedius probat. — § 10. Sed et si in pretiis rerum emptarum fefellit magister, exercitoris erit damnus, non creditoris. — § 11. Sed si ab alio mutuatus, liberavit eum, qui in navis refectionem crediderat, puto etiam huic dandam actionem, quasi in navem crediderit. — § 12. Igitur praepositio certam legem dat contrahentibus. Quare si eum praeposuit navi ad hoc solum, ut vecturas exigeret, non ut locet, quod forte ipse locaverat, non tenebitur exercitor, si magister locaverit: vel si ad locandum tantum, non ad exigendum, idem erit dicendum, aut si ad hoc, ut vectoribus locet, non ut mercibus navem praestet, vel contra, modum egressus, non obligabit exercitorem. Sed et, si, ut certis mercibus eam locet, praeposuit est, puta legumini, cannabae, ille marmoribus, vel alia materia locavit, dicendum erit, non teneri: quaedam enim naves onerariae, quaedam (ut ipsi dicunt) *επιβατικαί*, id est, *vectorum ductrices*, sunt, et plerosque mandare scio, *ne vectores recipiant*: et sic, *ut certa regione, et certo mari negotietur*: ut ecce, sunt naves, quae Brundisium a Cassiopa, vel a Dyrrachio vectores trajiciunt, ad onera inhabiles: item, quaedam fluvii capaces, ad mare non sufficientes. — § 13. Si plures sint magistri, non divisio officii, quodcumque cum uno gestum erit, obligabit exercitorem: si divisio, ut alter locando, alter exigendo, pro cuiusque officio obligabitur exercitor. — § 14. Sed et sic praeposuit, ut plerumque faciunt, *ne alter sine altero quid gerat*, qui contraxit cum uno, sibi imputabit. — § 15. *Exercitorem* autem eum dicimus, ad quem obventiones, et redditus omnes perveniunt, sive is dominus navis sit, sive a domino navem per aversionem conduxit, vel ad tempus, vel in perpetuum. — § 16. Parvi autem refert, qui exercet, masculus sit, an mulier, paterfamilias, an filiusfamilias¹⁰ vel servus: pupillus autem si navem exerceat, exigemus tutoris auctoritatem. — § 17. Est autem nobis electio, utrum exercitorem an magistrum convenire velimus. — § 18. Sed ex contrario, exercenti navem adversus eos, qui cum magistro contraxerunt, actio non pollicetur: quia non eodem auxilio indigebat. Sed aut ex locato¹¹ cum magistro, si mercede operam ei exhibet: aut, si gratuitam, mandati agere potest. Solent plane praefecti propter ministerium annonae, item in provinciis praesides provinciarum, extra ordinem eos juvare ex contractu magistrorum. — § 19. *Si is, qui navem exercuerit, in aliena potestate¹² erit, ejusque voluntate navem exercuerit, quod cum magistro¹³ ejus gestum erit, in¹⁴ eum, in cuius potestate is erit, qui navem exercuerit, iudicium datur.* — § 20. Licet autem detur actio in eum, cujus in potestate est, qui navem exercet, tamen ita demum datur, *si voluntate ejus exerceat*. Ideo autem ex voluntate in solidum tenentur, qui habent in potestate exercitorem: quia ad summam rempublicam navium exercitio pertinet. At institorum non idem usus est: ea propter in tributum dun-

10. L. 18, infr. mandati. — 6. L. 7, in pr. vers. ita illud, infr. h. t. — 7. d. L. 7, in pr. — 8. § 2, Inst. quod cum eo, qui in alien. potest. — 9. L. 4, C. de instit. et exercit. act. — 10. § 19, § 21, infr. h. t. — 11. L. 5, in pr. infr. h. t. — 12. § 21, infr. h. t. — 13. § 25 et 24, infr. h. t. — 14. § 20, infr. h. t. — 15. L. 69, in pr. infr. de legat. 3. L. 12, § 1, infr. qui, et a quib. manumiss. — 16. § 16, supr. h. t. — 17. § 19, supr. h. t. — 18. L. 25, infr. de solution. — 19. L. 29, supr. de negot. gest. L. 9, infr. de solution. pr. Inst. quib. mod. tollit. oblig. l. 8 § 2, infr. de novat. — 20. L. 2, L. 4, infr. h. t. L. 1, in fin. supr. de his, qui effud. — 21. L. 27, § ult. infr. de pecul. — 22. L. 15, in fin. infr. de instit. act. — 23. L. 6, § 1, infr. h. t. — 24. L. 15, infr. de instit. actione. — 25. L. 1, § 18, supr. h. t. — 26. L. 42, in pr. infr. de furt. — 27. L. 1, § 20, vers. sed si sciente supr. h. t. — 28. L. 4, § 2, supr. eod. — 29. L. 1, § 9, supr. eod.

taxat vocantur qui contraxerunt cum eo, qui in merce peculiari sciente domino negotiatur: sed si sciente duntaxat, non etiam volente, cum magistro contractum sit, utrum quasi in volentem damus actionem in solidum, an vero exemplo tributoriae dabimus? In re igitur dubia melius est, verbis¹⁵ edicti servare, et neque scientiam solum, et nudam patris dominive in navibus onerare: neque in peculiaribus mercibus voluntatem extendere ad solidi obligationem. Et ita videtur et Pomponius significare: si sit in aliena potestate, si quidem voluntate gerat, in solidum eum obligari: sin minus, in peculium. — § 21. *In potestate autem¹⁶ accipiemus utriusque sexus, vel filios, vel filias, vel servos vel¹⁷ servas.* — § 22. Si tamen servus peculiaris, volente filiofamilias, in cuius peculio erat, vel servo, vicarius ejus navem exercuit, pater, dominusve, qui voluntatem non accommodavit, duntaxat de peculio tenebitur: sed filius ipse in solidum. Plane, si voluntate domini vel patris exerceant, in solidum tenebuntur: et praeterea et filius, et si ipse voluntatem accommodavit, in solidum erit obligatus. — § 23. Quamquam autem, *si cum magistro ejus gestum sit*, duntaxat pollicetur praetor actionem, tamen (ut Julianus quoque scripsit) etiam si cum ipso exercitore sit contractum, pater¹⁸ dominusve in solidum tenebitur. — § 24. Haec actio ex persona magistri in exercitorem dabitur: et ideo, si cum utro corum actum est, cum altero agi non potest: sed si quid sit solum¹⁹, si quidem a magistro, ipso jure minuitur obligatio: sed et si ab exercitore, sive suo nomine, id est, propter honorariam obligationem, sive magistri nomine solverit, minuetur obligatio: quoniam et alius¹⁹ pro me solvendo me liberat. — § 25. Si plures navem exerceant, cum quolibet²⁰ eorum in solidum agi potest:

2. GAIUS, lib. 9, ad Edictum provinciale.

Ne in²¹ plures adversarios dextringatur, qui cum uno contraxerit.

3. PAULUS, lib. 29, ad Edictum.

Nec quicquam facere, quotam quisque portionem in nave habeat eumque qui²² praestiterit, societatis iudicio a ceteris consecuturum.

4. ULPIANUS, lib. 29, ad Edictum.

Si tamen plures per se navem exerceant, pro proportionibus executionis conveniuntur: neque enim invicem sui magistri videntur. — § 1. Sed si plures exerceant, unum autem de numero suo magistrum fecerit, huius nomine in solidum poterunt conveniri. — § 2. Sed si servus plurium²³ navem exerceat voluntate eorum, idem placuit, quod in pluribus exercitoribus: plane si unus ex omnibus voluntate exercuit, in solidum ille tenebitur: et ideo puto, et in superiore casu in solidum omnes teneri. — § 3. Si servus sit, qui navem exercuit voluntate domini, et alienatus fuerit, nihilominus is, qui eum alienavit, tenebitur: proinde, et si decesserit servus, tenebitur: nam et magistro defuncto tenebitur. — § 4. Haec actiones²⁴ perpetuo, et heredibus, et in heredibus dabantur: proinde et si servus, qui voluntate domini exercuit, decessit, etiam post annum dabitur haec actio, quamvis de peculio ultra annum non detur.

5. PAULUS, lib. 29, ad Edictum.

Si eum, qui in mea potestate sit, magistrum navis habeas, mihi quoque in te competit actio, si quid cum eo contraxero. Idem [est], si communis servus nobis erit: ex locato²⁵ tamen mecum ages, quod operas servi mei conduxeris: quia et si cum alio contraxisset, ageres mecum, ut actiones, quas eo nomine habui, tibi praestarem: quemadmodum cum libero, si quidem conduxisses, experieris: quod si gratuita opera fuerit, mandati ages. — § 1. Item si servus meus navem exercebit, et cum magistro ejus contraxero, nihil obstat, quominus adversus magistrum experiar actione, quae mihi vel jure civili vel honorario competit: nam et cuivis alii non obstat hoc edictum, quo minus cum magistro agere possit: hoc enim edicto non transfertur actio, sed adjicitur. — § 2. Si unus ex his exercitoribus cum magistro navis contraxerit, agere cum aliis exercitoribus poterit.

6. PAULUS, lib. 6 Brevium.

Si servus non²⁶ voluntate domini navem exercuerit, si sciente²⁷ eo, quasi tributoria: si ignorante, de peculio actio dabitur. — § 1. Si communis²⁸ servus voluntate dominorum exerceat navem, in singulos dari debet in solidum actio.

7. AFRICANUS, lib. 8 Quaestionum.

Lucius Titius Stichum magistrum navis praeposuit: is pecuniam mutuatus, cavet, *se²⁹ in refectorem navis eam accepisse*: quasitum est,

15. L. 18, infr. mandati. — 6. L. 7, in pr. vers. ita illud, infr. h. t. — 7. d. L. 7, in pr. — 8. § 2, Inst. quod cum eo, qui in alien. potest. — 9. L. 4, C. de instit. et exercit. act. — 10. § 19, § 21, infr. h. t. — 11. L. 5, in pr. infr. h. t. — 12. § 21, infr. h. t. — 13. § 25 et 24, infr. h. t. — 14. § 20, infr. h. t. — 15. L. 69, in pr. infr. de legat. 3. L. 12, § 1, infr. qui, et a quib. manumiss. — 16. § 16, supr. h. t. — 17. § 19, supr. h. t. — 18. L. 25, infr. de solution. — 19. L. 29, supr. de negot. gest. L. 9, infr. de solution. pr. Inst. quib. mod. tollit. oblig. l. 8 § 2, infr. de novat. — 20. L. 2, L. 4, infr. h. t. L. 1, in fin. supr. de his, qui effud. — 21. L. 27, § ult. infr. de pecul. — 22. L. 15, in fin. infr. de instit. act. — 23. L. 6, § 1, infr. h. t. — 24. L. 15, infr. de instit. actione. — 25. L. 1, § 18, supr. h. t. — 26. L. 42, in pr. infr. de furt. — 27. L. 1, § 20, vers. sed si sciente supr. h. t. — 28. L. 4, § 2, supr. eod. — 29. L. 1, § 9, supr. eod.

an non aliter Titius exercitoria teneretur, quam si creditor probaret, pecuniam in refectorem navis esse consumptam? Respondit, creditorem utiliter acturum, si, cum pecunia crederetur, navis in ea causa fuisset, ut refici deberet: etenim ut non oportet creditorem ad hoc adstringi, ut ipse reficiendae navis curam suscipiat, et negotium domini gerat (quod certe futurum sit, si necesse habeat probare, pecuniam in refectorem erogam esse); ita illud exigendum, ut sciat in hoc se credere, cui rei magister quis sit praeposuit: quod certe aliter fieri non potest, quam si illud quoque scierit, necessariam refectioem pecuniam esse: quare etsi in ea causa fuerit navis, ut refici deberet, multo tamen major pecunia credita fuerit, quam ad eam rem esset necessaria, non debere in solidum adversus dominum navis actionem dari. — § 1. Interdum etiam illud estimandum, an in eo loco pecunia credita sit, in quo id, propter quod credebatur, comparari poterit: quid enim (inquit) si ad velum emendum in ejusmodi insula pecuniam quis crederit, in qua omnino velum comparari non potest? Et in summa aliquam diligentiam in ea credito rem debere praestare. — § 2. Eadem fere dicenda ait et si, de institoria actione queratur: nam tunc quoque creditorem scire debere, necessariam esse mercis comparationem, cui emendae servus sit praeposuit, et sufficere, si in hoc crederit: non etiam illud exigendum, ut ipse curam suscipiat, an in hac rem pecunia eroganda est.

TIT. II.

DE LEGE RHODIA DE JACTU.

1. PAULUS, lib. 2 Sententiarum.

Lege Rhodia cavetur, *ut si levandae navis gratia jactus mercium factus est, omnium contributione sarcitur, quod pro omnibus datum est.*

2. Idem, lib. 34, ad Edictum.

Si laborante nave, jactus factus est, amissarum mercium domini, si merces vehendas locaverant, ex locato cum magistro navis agere debent: is deinde cum reliquis, quorum merces salvae sunt, ex conducto, ut detrimentum pro portione communicetur, agere potest. Servius quidem respondit, ex locato agere cum magistro navis debere, ut ceterorum vectorum merces retineat, donec portionem damni praestet. Imo, etsi retineat merces magister, ultra ex locato habiturus est actionem cum vectoribus: quid enim, si vectores sint, qui nullas sarcinas habeant? plane commodius est, si sint, retinere eas. At, si non [et] totam navem conduxerit, ex conducto agat: sicut vectores, qui loca in nave conduxerunt: aequissimum enim est, commune detrimentum fieri eorum, qui propter amissas res aliorum, consecuti sunt, ut merces suas salvas haberent. — § 1. Si conservatis mercibus deterior facta sit navis, aut si quid examaverit, nulla faciendae est collatio: quia dissimilis earum rerum causa sit, quae navis gratia parentur, et earum, pro quibus mercedem aliquis accepit: nam et si faber incidem aut malleum frerit, non imputaretur ei, qui locaverit opus: sed si voluntate vectorum vel propter aliquem metum id detrimentum factum sit, hoc ipsum sarciri oportet. — § 2. Cum in eadem nave varia mercium genera complures mercatores coegissent, praetereaque multi vectores servi liberique in ea navigarent, tempestate gravi orta, necessario jactura facta erat: quaesita deinde sunt haec: an omnes jacturam praestare oporteat: et si qui tales merces imposuissent, quibus navis non oneraretur, vel ut gemmas, margaritas? et quae portio praestanda est? et an etiam pro liberis capitibus dari oporteat? et quae actione ea res expediri possit? *Placuit*, omnes, quorum interfuisset jacturam fieri, conferre oportere, quia id tributum observatae res deberent: itaque dominum etiam navis pro portione obligatum esse: jacturae summam pro rerum pretio distribui oportet: corporum liberorum aestimationem¹ nullam fieri posse: ex conducto dominos rerum amissarum cum nauta, id est, cum magistro, acturos. Item *agitatum* est, an etiam vestimentorum cuiusque, et annulorum aestimationem fieri oporteat? Et omnium visum est, nisi si qua consumendi causa imposita forent: quo in numero essent cibaria, eo magis, quod, si quando ea defecerint in navigationem, quod quisque haberet, in commune conferret. — § 3. Si navis a piratis redempta sit, Servius, Oflivius, Labeo, omnes conferre debere aiunt. Quod vero praedones abstulerint, eum perdere, cuius fuerint: nec conferendum ei, qui suas merces redemerit. — § 4. Portio autem pro aestimatione rerum, quae salvae sunt, et earum, quae amissae sunt, praestari solet: nec ad rem pertinet, si haec, quae amissae sunt, plures

TIT. II. — 1. L. 3, supr. si quadrupes pauper. — 2. L. 9, in fin. infr. de acquir. rer. domin.

veniri poterunt: quoniam detrimenti, non lucri, fit praestatio. Sed in his rebus, quarum nomine conferendum est, aestimatio debeat haberi, non quanti empta sint, sed quanti venire possunt. — § 5. Servorum quoque, qui in mare perierunt, non magis aestimatio faciendae est, quam si [qui] aegi in nave decesserint, aut aliqui sese praecipitaverint. — § 6. Si quis ex vectoribus solvendo non sit, hoc detrimentum magistri navis non erit: nec enim fortunae cuiusque nauta excutere debet. — § 7. Si res quae jactae sunt, apparuerint, exoneratur collatio: quod si jam contributio facta sit, tunc hi qui solverint, agent ex locato cum magistro, ut is ex conducto experiat, et quod exegerit reddat. — § 8. Res autem jactae domini² manet, nec fit adprehendens: quia pro derelicto³ non habetur.

3. PAPIANUS, lib. 19 Responsorum.

Cum arbor⁴, aut aliud navis instrumentum, removendi communis periculi causa, dejectum est, contributio debetur.

4. CALLISTRATUS, lib. 2 Quaestionum.

Navis onustae levandae causa, quia intrare flumen vel portum non poterat cum onere, si quaedam merces in scapham trajectae sunt, ne aut extra flumen periclitetur, aut in ipso ostio vel portu, eaque scapha summersa est, ratio haberi debet inter eos, qui in nave merces salvas habent, cum his, qui in scapha perdidit: proinde, tanquam si jactura facta esset. Idque Sabinus [quoque], lib. 2 Responsorum probat. Contra, si scapha cum parte mercium salva est, navis periit, ratio haberi non debet eorum, qui in navi perdidit: quia jactus in tributum nave salva venit. — § 1. Sed si navis, quae in tempestate, jactu mercium unius mercatoris, levata est, in alio loco summersa est, et aliquorum mercatorum merces per urinatos extractae sunt data mercede, rationem haberi debere ejus, cujus merces in navigatione levandae navis causa jactae sunt ab his, qui postea sua per urinatos servaverunt, Sabinus aequae respondit: Eorum vero, qui ita servaverunt, invicem rationem haberi non debere ab eo, qui in navigatione jactum fecit, si quaedam ex his mercibus per urinatos extractae sunt: eorum enim merces non possunt videri servandae navis causa jactae esse, quae periit. — § 2. Cum autem jactus de nave factus est, et alicuius res, quae in navi remanserunt, deteriores factae sunt, videndum, an conferre cogendus sit: quia non debet duplici damno onerari, et collationis, et quod res deteriores factae sunt. Sed defendendum est, hunc conferre debere pretio praesente rerum: itaque (verbi gratia) si vicenum merces duorum fuerunt, et alterius aspergini decem esse coeperunt, ille, cujus res integrae sunt, pro viginti conferat, hic pro decem. Potest tamen dici etiam illa sententia, distinguendum nobis deteriores ex qua causa factae sunt, id est, utrum propter jacta nudatis rebus damnum secutum est, an vero alia ex causa: veluti quod alicubi jacebant merces in angulo aliquo, et unda penetravit: tunc enim conferre debebit. An ex priore causa, collationis onus pati non debet: quia jactus etiam hunc lassit? Adhuc numquid et si aspergine propter jacta [res] deteriores factae sunt? Sed distinctio subtilior adhibenda est, quid plus sit in damno, an in collatione: [si] (verbi gratia) haec res viginti fuerunt, et collatio quidem facit decem, damnum autem duo: deducto hoc, quod damnum passus est, reliquum conferre debeat. Quid ergo, si plus in damno erit, quam in collatione? Utpote decem aureis res deteriores factae sunt: duo autem collationis sunt? Indubitate utrumque onus pati non debet. Sed hic videamus num et ipsi conferre oporteat: quid enim interest, jactatas res meas amiserim, an nudatas deteriores habere coeperim? Nam sicut ei, qui perdidit, subvenitur: ita et ei subveniri oportet, qui deteriores propter jactum res habere coeperit: haec ita Papirius Fronto respondit.

5. HERMOGENIANUS, lib. 2 juris Epitomarum.

Amisae navis damnum, collationis consortio non sarcitur per eos⁵, qui merces suas naufragio liberaverunt: nam hujus aequitatem tunc admitti placuit, cum jactus remedio ceteris in communi periculo, salva navi, consultum est. — § 1. Arbore caesa⁶, ut navis cum mercibus liberari possit, aequitas contributionis habebit locum.

6. JULIANUS, lib. 86 Digestorum.

Navis adversa tempestate depressa, ictu fulminis deustis armamentis, et antema, Hipponem delata est, ibique tumultuariis armamentis ad praesens comparatis, Ostiam navigavit, et onus integrum perulit. Quasitum est, an hi, quorum onus fuit, nautae pro damno conferre debeant? Respondit, non debere: hic enim sumptus instruendae magis navis, quam conservandarum mercium gratia factus est.

— 3. L. 8, infr. h. t. — 4. L. 5, § 1, infr. eod. — 5. L. 7, infr. eod. — 6. L. 3, supr. eod.

A
B
C
D
E
F
G

7. PAULUS, lib. 3 Epitomarum Alfeni Digestorum.

Cum depressa navis aut dejecta esset, quod quisque ex ea suum servasset, sibi servare respondit, tanquam ex incendio.

8. JULIANUS, lib. 2, ex Minicio.

Qui levandae navis gratia res aliquas projiciunt, non hanc mentem habent, ut eas pro derelicto habeant; quippe si invenerint eas ablaturos; et si suspicati fuerint, in quem locum ejectae sunt, requisituros: ut perinde sint, ac si quis onere pressus, in viam rem abjecerit, mox cum aliis reversurus, ut eandem auferret.

9. VOLUENTIUS MEGIANUS, ex lege Rhodia.

Ἐξίσως Εὐδαίμωνος Νικομηδείας πρὸς Ἀντωνίνου βασιλέα. Κύριε βασιλεῦ Ἀντωνίνε, ναυπραγίων ποιήσαντες ἐν τῇ Ἰταλίᾳ, διεπραγμαίμεν ὑπὸ τῶν δημοσίων τῶν τὰς Κυκλάδων νήσους οἰκοῦντων. Ἀντωνίνος εἶπεν Εὐδαίμωνι. Ἐγὼ μὲν τοῦ κόσμου κύριος, ὃ δὲ νόμος τῆς θαλάσσης, τῶ νόμῳ τῶν Ῥωδίων κρείστω τῶ ναυτικῷ, ἐν αἷς μὴ τις τῶν ἡμετέρων ἀπὸ νόμου ἐναντιώται, τοῦτο δὲ αὐτὸ καὶ ὁ θεῖος Ἀδριανὸς ἐκρίνει. Id est, Deprecatio Eudæmonis Nicomedensis ad Antoninum imperatorem. Domine imperator Antonine, naufragium in Italia facientes, dirempti sumus a publicanis Cyclades insulas habitantibus. Respondit Antoninus Eudæmoni: Ego quidem mundi dominus, lex autem maris, lege id Rhodia, quae de rebus nauticis praescripta est, judicetur, quatenus nulla nostrarum legum adversatur. Hoc idem divus quoque Augustus judicavit.

10. LABEO, lib. 1 Pithanon a Paulo Epitimatorum.

Si vehenda mancipia conduxisti, pro eo mancipio, quod in nave mortuum est, vectura tibi non debetur. Paulus: Imo, quaeritur, quid actum est: utrum [ut] pro his, qui impositi, an pro his, qui portati essent, merces daretur: quod si hoc apparere non potuerit, satis erit pro nauta, si probaverit impositum esse mancipium. — § 1. Si ea conditione navem conduxisti, ut ea merces tuae portarentur, easque merces nulla nauta necessitate coactus, in nave deteriorum, cum id sciret, te fieri nolle, transtulit, et merces tuae cum ea nave perierunt, in qua novissime vectae sunt, habes ex conducto [locato] cum priore nauta actionem. Paulus: Imo contra, si modo ea navigatione utraque navis perit, cum id sine dolo et culpa nautarum factum esset. Idem juris erit, si prior nauta publice retentus, navigare cum tuis mercibus prohibitus fuerit. Idem juris erit, cum ea conditione a te conduxisset, ut certam pecuniam tibi praestaret, nisi ante constitutum diem merces tuas eo loci exposuisset, in quem devehendas eas merces locasset, nec per eum staret, quo minus remissa sibi [ea] pecunia spectaret. Idem juris in eodem genere cogitationis observabimus: si probatum fuerit, nautam morbo impeditum, navigare non potuisse. Idem dicemus, si navis ejus vitium fecerit sine dolo malo, et culpa ejus. — § 2. Si conduxisti navem amphorarum duo milium, et ibi amphoras portasti, pro duobus milibus amphorarum pretium debes. Paulus: Imo si adversione navis conducta est, pro duobus milibus debetur merces: si pro numero impositarum amphorarum merces constituta est, contra se habet: nam pro tot amphoris pretium debes, quot portasti.

TIT. III.

DE INSTITORIA ACTIONE.

1. ULPIANUS, lib. 28, ad Edictum.

Aequum praetori visum est, sicut commoda sentimus ex actu institorum, ita etiam obligari nos ex contractibus ipsorum, et conveniri. Sed non idem facit circa eum, qui institorem praeposuit, ut experiri possit: sed si quidem servum proprium institorem habuit, potest esse securus, acquisitis sibi actionibus: si autem vel alienum servum, vel etiam hominem liberum, actione deficiatur; ipsum tamen institorem vel dominum ejus convenire poterit, vel mandati, vel negotiorum gestorum. Marcellus autem ait, debere dari actionem ei, qui institorem praeposuit, in eos, qui cum eo contraxerint.

2. GAIVS, lib. 9, ad Edictum provinciale.

Eo nomine, quo institor contraxit, si modo aliter rem suam servare non potest.

7. L. 2, in fin. supr. eod.: l. 9, § fin. infr. de acquir. rer. domin.: L. 21, § 1, infr. de acquir. vel amitt. possess. l. 7, infr. pro derelicto: L. 43, § pen. infr. de furt. § ult. Inst. de rer. divis. — 8. L. 15, § 1, infr. locati. — 9. L. 2, § 3, supr. si quis cautionib. Tit. III. — 1. Lib. 4, C. 25, § 2, Inst. quod cum eo, qui in alien. potest. — 2. L. 149, infr. de reg. jur. — 3. L. 5, infr. de stipul. praetor. — 4. L. 18, infr. h. t. — 5. L. 5, infr.

3. ULPIANUS, lib. 28, ad Edictum.

Institor appellatus est ex eo, quod negotio gerendo instet: nec multum facit, tabernae sit praepositus, an cuilibet alii negotiationi:

4. PAULUS, lib. 50, ad Edictum.

Cum interdum etiam ad homines honestos adferant merces, et ibi vendant. Nec mutat causam actionis locus vendendi, emendive, cum utroque modo verum sit, institorem emisse, aut vendidisse.

5. ULPIANUS, lib. 28, ad Edictum.

Cuicumque igitur negotio praepositus sit, institor recte appellabitur. — § 1. Nam et Servius libro primo ad Brutum ait, si quid cum insulario gestum sit, vel eo, quem quis aedificio praeposuit, vel frumento coemendo, in solidum eum teneri. — § 2. Labeo quoque scripsit, si quis pecuniis fenerandis, agris colendis, mercaturis, redempturisque faciendis praeposuerit, in solidum eum teneri. — § 3. Sed et si in mensa habuit quis servum praepositum, nomine ejus tenebitur. — § 4. Sed etiam eos institores dicendos placuit, quibus vestiarii, vel lintearii, dant vestem circumferendam et distrabendam; quos vulgo circumferendos appellamus. — § 5. Sed et muliones quis proprie institores appellet. — § 6. Item fullonum et sarcinatorum praepositus, stabularii quoque loco institorum habendi sunt. — § 7. Sed et si tabernarius servum suum peregre mitteret ad merces comparandas, et sibi mittendas, loco institoris habendum Labeo scripsit. — § 8. Idem ait, si libitinaris, quos graeci νεκροθάπτας, id est, mortuorum sepulcros, vocant, servum pollinctorem habuerit, isque mortuum spoliaverit, dandam in eum quasi institoriam actionem: quamvis et furti et injuriarum actio competeret. — § 9. Idem Labeo ait, si quis pistorem suum solitus fuit in certum locum mittere ad panem vendendum, deinde is pecunia accepta praesenti, ut per dies singulos eis panem praestaret, conturbaverit, dubitari non oportet, quin, si permisit ei ita dari summam, teneri debeat. — § 10. Sed et cum fullo peregre proficiscens rogasset, ut discipulis suis, quibus tabernam instructam tradiderat, imperaret, post cujus profectionem vestimenta discipulis accepisset, et fugisset, fullonem non teneri, si quasi procurator fuit relictus: sin vero quasi institor, teneri eum: plane si adfirmaverit mihi, recte me credere operariis suis, non institoria, sed ex locato tenebitur. — § 11. Non tamen omne, quod cum institore geritur, obligat eum, qui praeposuit: sed ita, si ejus rei gratia, cui praepositus fuerit, contractum est, id est, duntaxat ad id, ad quod eum praeposuit. — § 12. Proinde si praeposuit ad mercium distractionem, tenebor nomine ejus ex empto actione. Item si forte ad emendum [eum] praeposuerit, tenebor duntaxat ex vendito. Sed neque, si ad emendum, et ille vendiderit: neque, si ad vendendum, et ille emerit, debet teneri. Idque Cassius probat. — § 13. Sed si pecuniam quis crediderit institori, ad emendas merces praeposito, locus est institoriae. Idemque, et si ad pensionem pro taberna exsolvendam: quod ita verum puto, nisi prohibitus fuit mutuari. — § 14. Si ei, quem ad vendendum emendumve oleum praeposuit, mutuum oleum datum sit, dicendum erit institoriam locum habere. — § 15. Item si institor, cum oleum vendidisset, annulum arra nomine acceperit, neque eum reddat, dominum institoriae teneri: nam ejus rei, in quam praepositus est, contractum est: nisi forte mandatum ei fuit, praesenti pecunia vendere. Quare si forte pignus institor ob pretium acceperit, institoriae locus erit. — § 16. Idem fidejussori, qui pro institore intervenerit, institoria competit: ejus enim rei sequela est. — § 17. Si [ab alio] institor sit praepositus, si tamen decesserit, qui praeposuit, et heres ei extiterit, qui eodem institore utatur, sine dubio teneri cum oportebit: nec non, si ante aditam hereditatem cum eo contractum est, aequum est ignorantiam dari institoriam actionem. — § 18. Sed et si procurator meus, tutor, curator, institorem praeposuerit, dicendum erit, veluti a me praeposito, dandam institoriam actionem.

6. PAULUS, lib. 50, ad Edictum.

Sed et in ipsam procuratorem, si omnium rerum procurator est, dari debet institoria.

7. ULPIANUS, lib. 28, ad Edictum.

Sed et si quis meam rem gerens praeposuerit, et ratum habuero, idem erit dicendum. — § 1. Parvi autem refert, quis sit institor: masculus, an femina; liber, an servus, proprius vel alienus: item, quisquis praeposuit: nam et si mulier praeposuit, competet institoria, exemplo exercitoriae actionis: et si mulier sit praeposita, tenebitur etiam ipsa. Sed

eod. — 6. Adde d. L. 18. — 7. Fac. L. 16, infr. eod. — 8. L. 12, § 13, infr. mandati. — 9. L. 11, § 5, infr. h. t. — 10. L. 15, infr. eod. — 11. L. 1, in fin. infr. quod jussu. — 12. L. 1, § 16, supr. de exercitor. act. — 13. § 2, in fin. Inst. quod cum eo, qui in alien. potest. — 14. L. 1, § 16, supr. de exercit. act. — 15. d. § 16.

et si filiafamilias sit, vel ancilla praeposita, competit institoria actio. — § 2. Pupillus autem institor obligat eum, qui eum praeposuit, institoria actione: quoniam sibi imputare debet, qui eum praeposuit.

8. GAIVS, lib. 9, ad Edictum provinciale.

Nam [et] plerique pueros puellasque tabernis praeponunt.

9. ULPIANUS, lib. 28, ad Edictum.

Verum si ipse pupillus praeposuerit, si quidem tutoris auctoritate, obligabitur: si mirus, non.

10. GAIVS, lib. 9, ad Edictum provinciale.

Eatenus tamen dabitur in eum actio, quatenus ex ea re locupletior est.

11. ULPIANUS, lib. 28, ad Edictum.

Sed si pupillus heres extiterit ei, qui praeposuerat, aequissimum erit, pupillum teneri, quamdiu praepositus manet: removendus enim fuit a tutoribus, si nolent opera ejus uti. — § 1. Sed et si minor viginquaque annis erit, qui praeposuit, auxilio etatis utetur non sine causae cognitione. — § 2. De quo palam proscriptum fuerit, ne cum eo contrahatur, is praepositi loco non habetur: non enim permittendum erit cum institore contrahere: sed, si quis nolit contrahi, prohibet: ceterum, qui praeposuit, tenebitur ipsa praepositioe. — § 3. Proscribere palam sic accipimus, claris literis, unde de plano recte legi possit, ante tabernam scilicet vel ante eum locum, in quo negotio exerceat, non in loco remoto, sed in evidenti. Literis, utrum graecis, an latinis? Puto secundum loci conditionem: ne quis causari possit ignorantiam literarum: certe si quis dicat, ignorem se literas vel non observasse, quod propositum erat, cum multi legerent, cumque palam esset propositum, non audietur. — § 4. Proscriptum autem perpetuo esse oportet. Ceterum si [per] id temporis, quo propositum non erat, vel obscurata proscriptio, contractum sit, institoria locum habebit. Proinde si dominus quidem mercis proscriptisset, alius autem sustulit, aut vetustate vel pluvia, vel quo simili contingit, ne proscriptum esset, vel non pareret, dicendum, eum, qui praeposuit, teneri. Sed si ipse institor decipiendi mei causa detraxit, dolus ipsius praepositi nocere debet, nisi patercepti doli fuerit, qui contraxit. — § 5. Conditio autem praepositionis servanda est: quid enim, si certa lege vel interventu cuiusdam personae, vel sub pignore voluit eum contrahi, vel ad certam rem? Aequissimum erit, id servari, in quo praepositus est. Item si plures habuit institores, vel cum omnibus simul contrahi voluit, vel cum uno solo; sed et si denunciavit cui, ne eum eo contraheret: non debet institoria teneri: nam et certam personam possumus prohibere contrahere, vel certum genus hominum, vel negotiorum, vel certis hominibus permittere. Sed si alias cum alio contrahi vetuit, continua variatione, danda est omnibus adversus eum actio: neque enim decipi debent contrahentes. — § 6. Sed si in totum prohibuit eum contrahi, praepositi loco non habetur: cum magis hic custodis sit loco, quam institoris: ergo nec vendere merces hic poterit, nec modicum quid ex taberna. — § 7. Si institoria recte actum est, tributaria ipso jure locum non habet: neque enim potest habere locum tributaria in merce dominica: quod si non fuit, institor dominicae mercis, tributaria superest actio. — § 8. Si a servo tuo operas vicarii ejus conduxero, et eum merces meae institorem fecero, isque tibi merces vendiderit, emptio est: nam, cum dominus a servo emit, est emptio, licet non sit dominus obligatus, usque adeo, ut etiam pro emptore et possidere et usucapere dominus possit.

12. JULIANUS, lib. 11 Digestorum.

Et ideo utilis institoria actio adversus me tibi competet: mihi vero adversus te, vel de peculio dispensatoris, si ex conducto agere velim: vel de peculio vicarii, quod ei merces vendendam mandaverim: pretiumque quo emisti, in rem tuam versum videri poterit, eo quod debitor servi tui factus esses.

15. ULPIANUS, lib. 28, ad Edictum.

Habebat quis servum merci oleariae praepositum Arelatae: eundem et mutuis pecuniis accipiendis: acceperat mutuum pecuniam: putans creditor ad merces eum accepisse, egit proposita actione: probare non potuit, merces gratia eum accepisse: licet consumpta est actio, nec amplius agere poterit, quasi pecuniis quoque mutuis accipiendis esset praeposuit, tamen Julianus utilem ei actionem competere ait. — § 1. Meminisse autem

16. d. § 16. — 17. L. 15, in fin. supr. de condit. indeb.: l. 5, in pr. supr. commedati: L. 4, § 4, infr. de doli mali et met. except.: l. 47, infr. de solution. § ult. circa fin. Inst. quib. alienare licet vel non. L. ult. C. de usucap. pro emptore. — 18. L. 17, § 2, infr. h. t. — 19. L. 21, § 5, supr. de minor. — 20. § 5, § 5, vera. sed et si denunciavit. § 6, infr. licet l. 17, § 1, in fin. § pen. infr. h. t. — 21. L. 47, in pr. infr. de peculio. — 22. L. 9, § 2, infr. de jur. et facti ignorantia. — 23. L. 5, § 11, supr. h. t. — 24. § 2, supr. h. t. — 25. Fac. L. 4, supr. de judic. — 26. L. 29, in pr. infr. h. t. — 27. L. 5, § 19, supr. eod. — 28. L. 5, supr. de exercit. act. —

oportebit, institoria dominum ita demum teneri, si non novaverit quis eam obligationem, vel ab institore, vel ab alio novandi animo, stipulando. — § 2. Si duo pluresve tabernam exerceant, et servum, quem ex disparibus partibus habebant, institorem praeposuerint, utrum pro dominicis partibus teneantur, an pro aequalibus: an pro portione mercis, an vero in solidum, Julianus quaerit? Et verius esse ait, exemplo exercitorum, et de peculio actionis, in solidum unumquemque conveniri posse: et quidquid is praestiterit, qui conventus est, societatis judicio, vel communi dividendo consequetur: quam sententiam et supra probavimus.

14. PAULUS, lib. 4, ad Plautium.

Idem erit, et si alienus servus communi merci praepositus sit: nam adversus utrumque in solidum actio dari debet, et quod quisque praestiterit, ejus partem societatis, vel communi dividendo judicio consequetur: certe ubicunque actio societatis vel communi dividendo cessat, quemque pro parte sua condemnari oportere constat, veluti si is, cujus servo creditum est, duobus heredibus institutus, ei servo libertatem dederit: nam heredum quisque pro sua parte conveniendi sunt, quia cessat inter eos communi dividendo judicium.

15. ULPIANUS, lib. 28, ad Edictum.

Novissimus sciendum est, has actiones perpetuo dari, et in heredem, et heredibus.

16. PAULUS, lib. 29, ad Edictum.

Si cum villico alicujus contractum sit, non datur in dominum actio: quia villicus propter fructus percipiendos, non propter questum praepositur. Si tamen villicum distrabendis quoque mercibus praepositum habuero, non erit iniquum, exemplo institoriae actionem in me competere.

17. Idem, lib. 50, ad Edictum.

Si quis mancipiis vel jumentis, pecoribusve emendis vendendisque praepositus sit, non solum institoria competit adversus eum, qui praeposuit, sed etiam redhibitoria vel ex stipulatu duplae simpleve in solidum actio danda est. — § 1. Si servum Titii institorem habueris, vel tecum ex hoc edicto, vel cum Titio ex inferioribus edictis agere potero: sed si tu cum eo contrahi vetuisti, cum Titio duntaxat agi poterit. — § 2. Si impubes patri habenti institores, heres extiterit, deinde cum his contractum fuerit, dicendum est, in pupillum dari actionem, propter utilitatem promiscui usus: quemadmodum ubi post mortem tutoris, cujus auctoritate institor praepositus est, cum eo contrahitur. — § 3. Ejus contractus certe nomine, qui ante aditam hereditatem intercessit, etiam si furiosus heres existat, dandam esse actionem etiam Pomponius scripsit: non enim imputandum est ei, qui sciens dominum decessisse, cum institore exercente merces contrahat. — § 4. Proculus ait, si denunciaverit tibi, ne servo a me praeposito crederes, exceptionem dandam, si ille illi non denunciaverit, ne illi servo crederet. Sed si ex eo contractu peculium habeat, aut in rem meam versum sit, nec velim, quo locupletior sim, solvere, replicari de dolo [malo] oportet: nam videri me dolum [malum] facere, qui ex aliena jactura lucrum quaeram. — § 5. Ex hac causa est etiam condici posse verum est.

18. Idem, lib. singul. de variis Lectionibus.

Institor est, qui tabernae, locove, ad emendum, vendendumve praepositur, quique sine loco ad eandem actum praepositur.

19. PAPINIANUS, lib. 5 Responsorum.

In eum, qui mutuis accipiendis pecuniis procuratorem praeposuit, utilis ad exemplum institoriae dabitur actio: quod aequum faciendum erit et si procurator solvendo sit, qui stipulanti pecuniam promisit. — § 1. Si dominus, qui servum institorem apud mensam pecuniis accipiendis habuit, post libertatem quoque datam, idem pro libertum negotium exercuit, varietate status non mutabitur periculi causa. — § 2. Tabernae praepositus a patre filius, mercium causa mutuum pecuniam accepit: pro eo pater fidejussit: etiam institoria ab eo petetur, cum accepta pecunia speciem fidejubendo negotio tabernae miscuerit. — § 3. Servus pecuniis tantum fenerandis praeposuit, per intercessionem alicuius alienum suscipiens, ut institorem, dominum in solidum jure praetorio non adstringit: quod autem pro eo, cui pecuniam feneravit, per delegationem alii promisit, a domino recte petetur: cui pecunia creditae contra eum, qui delegavit, actio quesita est.

29. L. 4, § 1, supr. d. l. — 30. L. 4, § ult. supr. d. t. — 31. L. 5, § pen. supr. h. t. — 32. L. 19, in pr. infr. eod. — 33. L. 11, § 2, supr. eod. — 34. d. L. 11, in pr. — 35. L. 14, supr. de condit. indeb. — 36. L. 29, supr. de reb. cred. — 37. L. 5, L. 5, supr. h. t.: § 2, vers. institoria. Inst. quod cum eo, qui in alien. potest. — 38. Fac. L. 4, supr. h. t. — 39. L. 16, in fin. supr.: L. 5, C. eod.: L. 10, § 5, infr. mandati. — 40. L. ult. infr. quod cum eo, qui in alien. potest.